

Śródka, Andrzej

Wspomnienia pośmiertne : Juliusz Zweibaum (1887-1959)

Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 46, 328-332

1983

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Profesor Ludwik Zembruski zmarł 20.X.1962 w Malborku. Należał do zasłużonych nestorów polskiej nauki. Jego twórczość była wysoko oceniana zarówno w kraju, jak i za granicą. Od r. 1903 był członkiem Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego; był też członkiem Towarzystw Historii Medycyny - Francuskiego i Międzynarodowego. Członkostwa honorowe przyznały mu: Polskie Towarzystwo Historii Medycyny /1957/, Towarzystwo Chirurgów Polskich /1960/ i rumuńskie Królewskie Towarzystwo Historii Medycyny. Towarzystwo Naukowe Warszawskie wybrało go członkiem korespondentem /1933/ i członkiem zwyczajnym /1951/.

Był odznaczony Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi oraz medalami rumuńskimi - Krzyżem "Meritul Sanitar" i królewskim "Prin Cultura Liberatate".

Andrzej Śródka

JULIUSZ ZWEIBAUM /1887-1959/

Juliusz Zweibaum urodził się w Warszawie 1.V.1887 w rodzinie Stanisława i Szarlotty z Szyferów. Maturę uzyskał w r. 1905 w jednym z warszawskich gimnazjów filologicznych, po czym - ze względu na nasilające się represje rosyjskich władz oświatowych - zdecydował się wyjechać na studia biologiczne za granicę. Początkowo przebywał w uniwersytecie w Liège. Krótki pobyt w Belgii /1907-1909/ miał jednak duże znaczenie w przyszłej pracy naukowej Zweibauma; tu bowiem zoologię i cytologię

wykładał Eduard van Beneden, odkrywca haploidalnej liczby chromosomów w gametach i zjawiska meiozy. Od r. 1909 kontynuował studia w uniwersytecie w Bolonii u Emery'ego i P. Enriquesa. Ukończył je w r. 1913, otrzymując stopień doktora nauk przyrodniczych. Po doktoracie przez rok pracował jako adiunkt Katedry Anatomii Porównawczej Uniwersytetu w Modenie oraz prowadził badania nad zwierzętami morskimi w Trieście i Neapolu. Powrót do Warszawy nastąpił w czasie pierwszych tygodni wojny światowej. Nie mogąc otrzymać pracy w kończącym zresztą swą działalność Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim, a nie chcąc tracić kontaktu z badaniami naukowymi, nawiązuje kontakty z różnymi pracownikami Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. W r. 1916 został asystentem, w r. 1921 - adiunktem, a w r. 1926 - docentem Katedry Histologii i Embriologii Uniwersytetu Warszawskiego. W roku akademickim 1916/17 wykładał cytologię w Towarzystwie Kursów Naukowych w Warszawie, a od roku 1926 do wybuchu wojny - histologię porównawczą w Uniwersytecie. Pracę naukową przerwały działania wojenne 1920 r., w których Zweibaum brał udział jako ochotnik.

We wrześniu 1939 uczestniczył w obronie Warszawy, po czym od października 1939 do kwietnia 1940 był więźniem Pawilka i zakładnikiem. Stąd droga wiodła do getta warszawskiego, w którym - mimo nieludzkich warunków bytowania /a może właśnie dlatego/ - prowadził szeroką działalność oświatową i charytatywną. W pierwszym rządzie organizował tzw. Kurs Przyspo-

sobienia Sanitarnego do Walki z Epidemiami, obejmujący program dwóch pierwszych lat medycyny. Niezwykle poświęcenie połączone z troską o przetrwanie i z ogromnym współczuciem, zwłaszcza dla najmłodszych, wykazał przy tworzeniu schronisk i szkół dla bezdomnych dzieci; Zweibaum stał na czele specjalnego komitetu opieki nad dziećmi getta. Duże znaczenie miało też prowadzenie przez niego akcji witaminowej, dzięki której uratowano życie wielu osobom /głównie dzieciom/, zmniejszono zastraszający wzrost zachorowalności, w pewnym /drobnym/ stopniu zapobieżono piorunującemu rozprzestrzenianiu się epidemii. Z getta udało mu się wydostać w połowie r. 1942. Do wybuchu powstania przebywał w całkowitym ukryciu /m.in. w kuchni Archikatedry Warszawskiej p.w. Ścięcia Św. Chrzyciciela/, a następnie ranny, przewieziony został do obozu w Pruszkowie. Dzięki ofiarnej pomocy lekarzy udało mu się wyjechać do Milanówka i tam doczekać wyzwolenia.

Po wojnie od razu przystąpił do odbudowy i ponownego zorganizowania Zakładu Histologii i Embriologii UW, obejmując w r. 1945 kierownictwo Katedry /od r. 1947 - jako profesor nadzwyczajny/. Kierował nią także w nowoutworzonej w roku 1950 Akademii Medycznej /od r. 1954 - jako profesor zwyczajny/. Do r. 1958 prowadził w obu uczelniach wykłady z histologii, cytologii i embriologii człowieka, a od roku 1949 dodatkowo wykłady w Warszawskiej Akademii Sтомatologicznej.

Dorobek naukowy Zweibauma, liczący ok. 40 prac, można

podzielić na trzy okresy: badań protozoologicznych, cytofizjologicznych i poświęconych hodowli tkankowej. Pierwszy okres, najkrótszy, zaznaczył się interesującymi badaniami wpływu niedotlenienia na czynność aparatu jądrowego u pantofelka oraz cyklem prac nad koniugacją u orzęsków. Ważne dla badań cytofizjologicznych było opracowanie przez niego kilku metod przeżyciowego barwienia komórek, zwłaszcza nowej metody barwienia tkanki tłuszczowej. Główną pracą Zweibauma z zakresu cytologii była "Organizacja cytoplazmy żywej" /1936/.

Największe jego osiągnięcia łączą się z założeniem na początku lat 20-tych i prowadzeniem pierwszej w Polsce hodowli tkanek *in vitro*. Pracownia Zweibauma szczyciła się zwłaszcza unikalną w skali europejskiej hodowlą tkanek nowotworowych. Głębokie studia histologiczne, onkologiczne i mikrobiologiczne pozwoliły mu w krótkim czasie na przedstawienie oryginalnych i ważkich naukowo wniosków na temat metod hodowli mięsaka Rousa *in vitro*. Badając następnie porównawczo zachowanie się komórek prawidłowych i nowotworowych w hodowli, opisał drobiazgowo różnorodny wpływ wyciągów hormonalnych na wzrost tych komórek. Główne spostrzeżenia na ten temat zawarł w pracy "O hodowli nowotworów *in vitro*" /1926/. Zagadnienia te nie wyczerpywały rzecz jasna zainteresowań naukowych Zweibauma. Wiele uwagi poświęcał w dalszym ciągu opracowywaniu nowych metod hodowli tkankowej, z których zastosowanie suchego osocza do hodowli należy do szczególnie ważnych. Metody te z kolei wprowadzał do własnych badań; tak było np. z wsze-

chstronną analizę histofizjologiczną nabłonka rzęskowego in vitro czy z badaniem pozaustrojowej regeneracji hodowli fibroblastów. Wiele z tych prac prowadził z młodszymi badaczami, m.in. z zamordowanymi w czasie powstania warszawskiego Aleksandrem Elknerem i Piotrem Słonimskim. Dzięki dogłębnemu zapoznaniu się podczas pobytu w Kopenhadze w r. 1936 z metodami mikromanipulacji w zastosowaniu do hodowli tkanek mózgu wprowadzić te metody do polskich pracowni histologicznych.

Obok drobniejszych prac był też autorem kilku podręczników: "Skryptów z histologii zwierząt domowych" /1926/, "Skryptów z histologii ogólnej i szczegółowej" /1946: wyd. III - 1952/ i redaktorem "Histologii" /1955/. W latach 1950-1957 redagował czasopismo "Folia Morphologica".

Od roku 1929 był nieprzerwanie aż do śmierci członkiem Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Anatomicznego, w tym /1947-1948/ jego prezesem. W roku 1946 został powołany na członka korespondenta, a w r. 1948 na członka zwyczajnego Towarzystwa Naukowego Warszawskiego; od r. 1952 był członkiem korespondentem Polskiej Akademii Nauk. Był też członkiem Association des Anatomistes, Societé de Biologie i Międzynarodowego Towarzystwa Cytologii Doświadczalnej w Cambridge. W r. 1957 został odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski.

Profesor Juliusz Zweibaum zmarł w wyniku postępującej choroby Parkinsona 6.V.1959 w Warszawie.

Andrzej Śródka